

Arş. Gör. Asena YILDIRIM

Doğuş Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Oyunculuk Bölümü

ayildirim@dogus.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2278-8463

**TİYATRO VE FEMİNİZM BAĞLAMINDAKİ ÇALIŞMALAR ÜZERİNE BİR
ALANYAZIN DEĞERLENDİRMESİ¹**

ÖZET

19. yüzyılda kadınlar haklarını ve eşit konumlarını talep ettikleri bir kadın hareketi başlatmışlardır. Feminizm kavramı etrafında hak ve özgürlüklerini arayan kadınlar bu yüzyılda gerçekleşen reform hareketi içinde feminist hareketin başlamasına neden olmuşlardır. Feminist düşüncenin gelişimi, 20. yüzyılda feminist eleştiri kuramının oluşmasına yol açmış ve kadınlar artık kendilerine yazınsal alanda da ifade aracı bulmuşlardır. Feminist eleştiri kuramı edebiyat alanıyla sınırlı kalmayarak tiyatro, sinema gibi sanatsal alanların incelemelerinde de kullanılmıştır. Özellikle feminist eleştiri, tiyatro alanında oyun metinleri incelemelerine feminist bakış açısını dahil etmiş ve sahne üstündeki uygulamalarda dönüşüm sağlanmasına vesile olmuştur. Batıda 1970’lerde örneklerinin verildiği feminist tiyatro oluşumu Türkiye’de 2000’li yıllarda faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren feminist metodolojiyle üretilen akademik yayınlar ve feminist uygulamalar sahne üzerinde temsil edilmeye başlanmıştır. Bu çalışmanın amacı da, tiyatro ve feminizm ilişkisi bağlamında 2023 yılına kadar ülkemizdeki akademik yayınların ve uygulamaya dayalı olarak katkı sağlamış sahne üstü feminist çalışmaların alanyazın değerlendirmesini sunmaktır. Bu nedenle Türkiye’de faaliyet göstermiş ve hala göstermekte olan feminist tiyatro toplulukları çalışma dahilinde ele alınmıştır. Çalışmada yöntem olarak dijital tarama esas alınmış, YÖK-Tez, Google Akademik ve TR Dizin kapsamındaki akademik dergilerin dijital tabanlarında “feminizm, kadın, feminist dramaturgi, feminist eleştiri, feminist tiyatro, feminist uygulamalar” anahtar kelimelerinin “tiyatro” sözcüğü ile birlikte araması yapılarak çalışmanın sınırlıkları belirlenmiştir. Bulgular kısmında akademik yayınlar yayın yılı, nicelik ve içerik açısından; feminist tiyatrolar ise dönem ve içerik sayısı olarak sınıflandırılmıştır. Araştırma sonucunda tiyatro ve feminizm bağlamında 2010 sonrası nicelik olarak akademik yayınların ve feminist tiyatro

¹ Bu çalışma; 14-16 Eylül 2023 tarihleri arasında, TED Üniversitesi’nde düzenlenen “1. UTAD Kökenler” Konferansında bildiri olarak sunulmuştur.

uygulamalarının artış gösterdiği, feminist dramaturgiyle incelenen oyunların sayısının arttığı ancak her kadın hikayesini anlatan tiyatro oyununun feminist tiyatro uygulaması sayılmadığı, uygulama olarak tiyatro ve feminizm birlikteliğinin hala gelişmesi gereken bir alan olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tiyatro, Feminizm, Feminist Tiyatro, Feminist Uygulamalar, Alanyazın Değerlendirmesi

A REVIEW OF THE LITERATURE ON STUDIES IN THE CONTEXT OF THEATER AND FEMINISM

ABSTRACT

In the 19th century, women of the era started a women's movement demanding their rights and equal status. Women seeking their rights and freedom around the concept of feminism led to the beginning of the feminist movement within the reform movement in this century. The development of feminist thought led to the formation of feminist criticism theory in the 20th century, and women now found a means of expression in the literary field. Feminist criticism theory has not been limited to literature but has also been used in analyzing artistic fields such as theater and cinema. In particular, feminist criticism has included a feminist perspective in analyzing play texts in theater that led to a transformation in the practices on the stage. The formation of the feminist theater, which examples were given in the West in the 1970s, began operating in Turkey in the 2000s. Since then, academic publications and feminist practices produced with feminist methodology have started to be represented on the stage. This study aims to present the literature review of academic publications in Turkey and on-stage feminist studies that have contributed based on practice until 2023 in the context of the relationship between theater and feminism. As a result, this study examines feminist theater groups that have operated and are still active in Turkey. The methodology employed in this study is based on a digital literature review. Specific searching parameters and limits were established by using the keywords "feminism" "women" "feminist dramaturgy" "feminist criticism" "feminist theater" and "feminist practices" along with the term "theatre" in digital academic journal databases, including YÖK-Tez, Google Scholar, and TR Index. In the findings section, academic publications with a focus on their publication year, quantity, and content were examined. An analysis of feminist theaters, considering their historical period and scope were also conducted. The research findings indicate that since 2010, within the context of theater and feminism, there has been a notable increase in both the quantity of academic publications and feminist theater practices. Moreover, there has been an uptick in the number of plays analyzed using feminist dramaturgy. However, it's important to note that not all theater productions that portray women's stories are necessarily categorized as feminist theater practices. The integration of theater and feminism as an applied discipline remains an area that requires further development.

Keywords: Theater, Feminism, Feminist Theater, Feminist Practices, Literature Review

GİRİŞ

19. yüzyıl kadın hareketlerinin örgütlü bir şekilde oluştuğu ve buna paralel olarak kadınların hak ve özgürlükleri üzerine kuramsal çalışmaların geliştirildiği yüzyıldır. Ülkemizde ise Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan kadınlar II. Meşrutiyet'in ilanını ile Batı'daki feminist akımı örnek alarak dernekler kurmaya ve ilk kez basılı mecrada kendilerini ifade etmeye başlamışlardır. Feminist düşünce kuramsallaşmaya başlayınca birçok alanda, uygulama ve eleştirel anlamda disiplinler arası çalışmaların odağı olmuştur. Feminist düşünce ve kuramının gelişmesi ve edebiyat, tarih, sosyoloji gibi alanlarda yapılan feminizm adı altındaki çalışmalar tiyatro alanını da besleyerek kuramsal ve uygulama olarak feminist çalışmaların oluşumuna ve

gelişimine büyük katkı sağlamıştır. İlk kez tiyatro ve feminizm düşüncesinin bir aradığı feminist tiyatro adı altında Batı'da 1970'li yıllarda uygulanmaya başlansa da, ülkemizde tam anlamıyla 2000'li yıllarda faaliyet göstermeye başlamıştır. Her ne kadar 1980'li yılların sonunda Boğaziçi Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler, II. Dalga feminizmden beslenerek Feminist Kadın Çevresi adlı yapının bileşeni olarak "FKÇ'li Tiyatrocular" adı altında bir topluluk kurmuş olsalar da, topluluk 2000 yılında Sevilay Saral'ın oyun metinleriyle gösterimlerine başlamıştır. Ancak bu topluluğun sahne uygulamalarına feminist tiyatro uygulamaları yerine kadınların alanda olduğu ve kadın problemlerine dayandırdıkları metinleri içeren feminist metodolojiye dayanmayan kadın tiyatrosu uygulamaları denilebilmektedir. Çünkü feminist metodoloji, feminist kuramlar çerçevesinde bir araştırma alanı içerir ve psikoloji, sosyoloji gibi alanlarla, postmodernizm, Marksizm gibi kuramlarla iş birliği içerisindedir. Feminist metodoloji, epistemolojik temelleri bakımından pozitivist sosyal bilime yönelik eleştirileri ile yorumlayıcı ve eleştirel sosyal bilim yaklaşımları ile kimi ortaklıklar taşımaktadır (Öztaş, 2022: 261). Bu nedenle feminist metodolojiyle üretim yapan İstanbul'da yer alan "Tiyatro Boyalı Kuş" gibi profesyonel toplulukların 2000 yılı sonrası oluşmaya başladığı söylenebilmektedir. Böylece feminist düşüncenin tiyatroya yansması feminist dramaturgiyi ortaya çıkararak, oyun metinleri feminist bakış açısıyla incelenmiş ve sahne üzerindeki uygulamalarda dönüşüm sağlanmak istenmiştir. Hem performans çözümlenmeleri, hem de feminist çerçevede yazar ve metin incelemeleri ve eleştirileri yapılmaktadır (Belkıs, 2015: 63). Ayrıca bu tiyatrolar seyircide feminist bir bakış oluşturarak toplumsal değişim sağlamayı hedeflemektedir.

Sahne üstü bu faaliyetlere paralel olarak üretilen akademik yayınların da, tiyatro alanındaki incelemelere feminist metodolojinin dahil edilmesiyle birlikte dijital tabanlarda yapılan literatür taraması sonucu 2000'den sonra üretildiği görülmektedir. 2000 yılı öncesi yalnızca bir tane akademik çalışmaya rastlanmaktadır. Özbilgin (1993)'in yüksek lisans tez çalışması olan bu akademik yayında, Carly Churcill ve Lorraine Hansberry'nin seçilen tiyatro oyunlarındaki kadınlık imgesinin araştırıldığı bilinmekte ancak teze ulaşılamadığı için feminist metodolojiyle üretilip üretilmediği bilinmemektedir. Feminist metodoloji; liberal, radikal, Marksist, kültürel, varoluşçu ve post modern gibi farklı yönelimlere sahip "feminizmlerden" oluşur (Tansel İliç & Yıldırım, 2018: 203). Bütün bu araştırma alanları feminist metodolojiyi içermektedir ve yalnızca kadın konulu içeriklerin ve incelemelerin yeterli olmadığını, tiyatro-feminizm alanındaki akademik yayın ve uygulamaların teori ve yöntem bağlamında feminist düşünceye dayandırılması gerektiğinin göstergesidir. Bu nedenle araştırma bulguları 2000 yılı ve sonrası feminist metodolojiyle üretilen ulaşılabilir Türkçe dildeki akademik yayınları ve Türkiye'de faaliyet gösteren tiyatro topluluklarını içermektedir.

Feminist tiyatro çalışmaları 1990'lara kadar tiyatro tarihini sorgularken, 2000 sonrasında oyun metinlerinin incelenmesi ve analiz yöntemlerinin sorgulanmasını hedef almaktadır (Pirpir Avan, 2019: 128). 2000 yılından önce üretilmiş tiyatrodaki kadınların varlığını sorgulayan, oyun metinlerindeki kadın-erkek rollerini inceleyen, kadınları merkeze alıp onların deneyimlerini ve arzularını aktaran oyun ve inceleme metinleri kuşkusuz vardır ancak bu çalışmalar feminist metodolojiye ve feminist düşünceye yaslanmamaktadır. 2000 yılından sonra üretilen akademik makalelerde ise feminist metodolojinin akademik yayınların içerisine yerleştiği ve bu

yayınların 2010 sonrası son birkaç yıla kadar gelişerek arttığı görülmektedir. 2010-2020 aralığındaki 10 yılda gittikçe artan bu çalışmaların son birkaç yılda içerik olarak tekrara girdiği ve verilerin düşüşe geçtiği de ayrıca gözlemlenmektedir.

Bu çalışmanın amacı, 2023 yılına kadar yapılan tiyatro ve feminizm bağlamındaki akademik literatürün tespit edilip sınıflandırılması ve feminist tiyatro uygulaması yapan tiyatro gruplarının dönem ve içerik sayısı olarak incelenip değerlendirilmesidir. Feminizm ve tiyatro bağlamındaki çalışmalar üzerine alanyazın değerlendirilmesi sunan bu çalışma ayrıca künye bilgisini içeren bir tablo sunarak bu alandaki araştırmacılara, günümüze kadar yapılan tüm çalışmaları ortaya koyarak bir katalog sunmayı amaçlamakta ve alanda geliştirilmesi gereken değinilmemiş noktaları açığa çıkararak literatüre katkı sağlamaktadır.

YÖNTEM

Tiyatro ve feminizm bağlamındaki çalışmalar üzerine bir literatür taramasının yapılacağı bu araştırmada, yöntem olarak çalışmanın amacı doğrultusunda dijital tarama esas alınmıştır. YÖK-Tez, Google Akademik ve TR Dizin kapsamındaki dergilerin veri tabanlarında "feminizm, kadın, feminist dramaturgi, feminist eleştiri, feminist tiyatro, feminist uygulamalar" anahtar kelimeleri "tiyatro" sözcüğü ile çeşitli kombinasyonlarda bir arada kullanılıp Türkçe olarak arama yapılarak araştırmanın sınırlıkları belirlenmiştir. Böylece tiyatrodaki kadın oyuncular ve kadın temsillerini ele alan yayınlar, kadınları konu alan oyun metinleri yahut salt toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yapılan akademik yayınlar çalışmaya dahil edilmemiş, yalnızca tiyatro ve feminizm bir aradalığını içeren feminist metodolojiye sahip akademik yayınlar ve feminist tiyatro grupları çalışma kapsamında ele alınmıştır. Feminist metodoloji bu noktada eserlere feminist bakış açısını katarak, bu bakış açısıyla birlikte farkındalık ve dönüşüm sağlanması noktasında önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada, yöntemsel olarak feminist araştırmayı içeren eserler ve uygulamacılar ele alınmıştır.

Öztan (2022) feminist araştırmaların, diğer sosyal bilim araştırmalarından farklı olduğunu söyleyerek bunları farklı kılan dört temel ortak özellikten söz eder ve bu özelliklerin araştırmanın hedefi olduğu belirtir. Buna göre feminist araştırmalar; feminist bir bakış açısının kabulü ve toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanılmasını, geleneksel bilimsel yöntemlerde vurgulananın aksine gündelik hayat ve kişisel deneyimlere verilen önemi, araştırmacı ve araştırılan arasındaki hiyerarşinin reddedilmesini ve kadınların özgürleşimi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması hedefini taşımış olmalıdır.

Bütün bu belirtilenler ışığında elde edilen veriler, dijital tarama yöntemine göre toplanmıştır. Tarama sonucu Türkçe dilde ulaşılan akademik yayınlar; yayın yılı, nicelik ve içerik açısından sınıflandırılmıştır. Dijital veri tabanına girilmemiş bilimsel makalelerin yahut tezlerin varlığı kabul edilmekle birlikte, çalışmanın kapsamı dışında kaldığı kabul edilerek araştırmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca Türk tiyatrosunda feminist metodolojiye dayanarak sahne uygulaması yapan feminist tiyatro grupları da inceleme sonucu dönem ve içerik sayısı olarak çalışma kapsamında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre Türkiye'de kaç feminist tiyatro topluluğunun var olduğunu ve toplulukların eser sayısı ile alana ne kadar katkı sağlayabildikleri gözlemlenmektedir.

Literatür taraması ve doküman incelemesi ile YÖK-Tez, Google Akademik ve TR Dizin kapsamındaki dergilerin veri tabanları taranarak toplam 66 yayına ulaşılmıştır. Bu yayınlar yayın yılı, nicelik ve içerik olarak ayrılarak farklı başlıklarla tablolandırılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucu feminist metodolojiyle sahne üstü uygulama yapan tiyatro topluluklarından ise 3 adet gruba ulaşılmıştır. Bu topluluklardan 2 tanesi günümüzde faaliyetlerine devam etmekle birlikte, feminist tiyatro toplulukları da dönem ve içerik sayısı olarak farklı şekillerde tablolandırılmıştır.

BULGULAR

Tiyatro alanında feminist düşüncenin yer alması, Batı'nın öncü akademik yayınları ve sahne uygulamalarıyla birlikte ülkemizde de disiplinler arası yeni bir araştırma alanını doğurmuştur. Tiyatro ve feminizm bağlamında üretilen yayınlar Türkiye'de 1990 yılında başlamıştır ancak feminist bir metodolojiyle üretilen eserler 2000 sonrası oluşmaya başlamış, 2010 sonrası ise yükselişe geçmiştir. 1990 yılında Sevda Şener'in “Tiyatro Eserlerinde Kadın İmajı”, 1991 yılında Enver Yüce'nin “Çeviri Piyaselerde Kadın ve Tiyatromuza Yansımaları” ve 1993 yılında “Alan Ayckbourn'un Oyunlarındaki Doyumsuz ve Ruhsal Çöküntü İçindeki Kadın Karakterler” başlıklı makaleler oyun metinlerindeki kadın stereotiplerini incelemek ve kadınların eserlerdeki kalıplaşmış imajlarını göz önünde bulundurmak adına önemli incelemeler olsa dahi feminist bir metodolojiyle üretilen ilk akademik yayının 2001 yılında gerçekleştiği söylenebilmektedir. Güzin Yamaner'in 2000 yılında yazdığı “Kadın Bakış Açısından 20. Yüzyıl Tiyatrosundaki Yansımaları” adlı yüksek lisans tezine dijital tabanda ulaşamadığı için, Yamaner'in 2001 yılında yüksek lisans tezini kitap olarak basılı hale getirdiği “20. Yüzyıl Tiyatrosunda Kadın Bakış Açısının Yansımaları” adlı yayın ilk akademik çalışma olarak kabul edilebilmektedir. Tiyatro ve feminizm bağlamında yazılan bu ilk kitap çalışması kadınların tiyatro alanındaki üretimde nasıl var olmaya çalıştıklarının tarihini, ilk feminist tiyatro toplulukları ve üretimlerinin içeriğini, ülkemizde kadınların tiyatro alanına girmelerindeki mücadelesini ve feminist metodolojinin belirli oyunlar üzerinden açıklamasını içermektedir.

Akademik yayınlar içerisinde dijital tabanda ulaşılabilen ilk yüksek lisans tezinin ise 2004 yılına dayandığı söylenebilmektedir. Esra Hızal'ın “Caryl Churchill'in Oyunlarındaki Kadın İmgesi” başlıklı yüksek lisans tezi, daha özel bir alanı kapsayarak Caryl Churchill adlı İngiliz feminist oyun yazarının oyunlarındaki kadın karakterler üzerinden bir inceleme sunmaktadır. Tez, kadınların tarih içerisindeki konumlarının detaylı bir incelemesi sonucu farklı feminist teorilerin açıklamasını ve Churchill'in seçilen oyunlarındaki kadın karakterlerin incelemesini içermektedir.

İlk makale çalışması 2002 yılında Murat Seçkin'in yazdığı “Troilos ile Kressida: Kressida Nasıl Kötü Yola Düşer? William Shakespeare'in Sahnede Cinsel Kimlik Sorgulaması” adlı makaledir. Bu makalede Seçkin, Shakespeare'in Troilos ile Kressida adlı oyununa feminist eleştirel bir yaklaşım getirirken, aynı zamanda kadınların tiyatro metinlerinde ve sahnelerde cinsel bir kimlik olarak nasıl var olabildiklerinin sorgulanmasına da alan açmaktadır.

Tiyatro ve feminizm bağlamında detaylı bir çalışma içeren ilk doktora tezi ise Zehra Handan Salta'nın 2002 yılında yazdığı “Feminist Tiyatro” başlıklı tezidir. Bu tezde Salta,

feminist kuramın tarihçesinden başlayıp feminist tiyatroya nasıl evrildiğine ve Batı tiyatrosundaki feminist oyunlar ile Türkiye'deki feminizm hareketinin ve feminist tiyatronun oluşum sürecine, kadın oyun yazarlarımız ve Adalet Ağaoğlu, Gülten Akın, Işıl Özgentürk, Sevim Burak, Bilgesu Erenus gibi oyun yazarlarının kadın konulu oyun metinlerine dair detaylı bir inceleme sunmaktadır. Tüm bu ilk eserler göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'deki akademisyenlerin feminist metodolojiyle tiyatro ve feminizm bağlamındaki çalışmalarını 2000 yılından sonra üretmeye başladığı söylenebilmektedir.

Yayınlar tarihsel açıdan bakıldığında, tiyatro ve feminizm bağlamında oluşturulan akademik yayınların 2000 sonrası olduğu, 2010 sonrası ise sayının giderek arttığı görülmektedir ancak 2020'den itibaren, son birkaç yılda tiyatro ve feminizm bağlamını içeren akademik yayın sayısının azaldığı tespit edilerek veriler aşağıdaki tabloya işlenmiştir. (Tablo 1) Bu bağlamda üretilen akademik yayın sayıları 2000-2023 yılları arası her dört yıl baz alınarak ele alınmıştır ve verilere göre 2000-2004 yılları arasında 8 yayın, 2005-2009 yılları arasında 13 yayın, 2010-2014 yılları arasında 13 yayın, 2015-2019 yılları arasında 23 yayın, 2020-2023 yılları arasında ise 9 yayın olarak toplam 66 yayın üretildiği sonucuna varılmaktadır.

Tablo 1. YÖK-Tez, Google Akademik ve TR Dizin kapsamında yayımlanmış, dijital taramada ulaşılan tiyatro ve feminizm bağlamındaki akademik yayınların yıllara göre dağılımı

YILLAR	YAYIN SAYISI
2000-2004	8
2005-2009	13
2010-2014	13
2015-2019	23
2020-2023	9
Toplam	66

Yayınlar nicelik olarak bakıldığında; 36 adet ile en çok makale üretildiği, 17 adet yüksek lisans tezi, 9 adet kitap ve 4 adet doktora tezi üretildiği görülmektedir. (Tablo 2)

Tablo 2. YÖK-Tez, Google Akademik ve TR Dizin kapsamında yayımlanmış, dijital taramada ulaşılan tiyatro ve feminizm bağlamındaki akademik yayınların niceliksel olarak türleri

YAYIN TÜRÜ	YAYIN SAYISI
KİTAP	9
MAKALE	36
DOKTORA TEZİ	4
YÜKSEK LİSANS TEZİ	17
Toplam	66

Yayınlar içerikleri açısından bakıldığında ise; Türk Tiyatrosu hakkında, Batı Tiyatrosu hakkında ve karma üretilen eserler olmak üzere içerikleri üçe ayırmak mümkündür. Bunlar da oyun metni incelemesi, tarihsel inceleme ve oyunlardaki kadın karakterlerin incelenmesi olarak farklı alt başlıklarda incelenebilmektedir. İnceleme sonucu, Batı Tiyatrosu ile ilgili yapılan yayınların Türk Tiyatrosu ile ilgili yapılan yayınlardan fazla olduğu ve her iki alan hakkında yapılan karma araştırmaların ise diğerlerinden daha az sayıda olduğu görülmektedir. (Tablo 3)

Tablo 3. YÖK-Tez, Google Akademik ve TR Dizin kapsamında yayımlanmış, dijital taramada ulaşılan tiyatro ve feminizm bağlamındaki akademik yayınların içerik dağılımı

İÇERİK TÜRÜ	İÇERİK SAYISI
TÜRK TİYATROSU	25
BATI TİYATROSU	34
KARMA	7
Toplam	66

Yapılan incelemeye göre Türkiye’de üretilen tiyatro ve feminizm bir aradalığını içeren akademik yayınların başlangıç yıllarında Batı tiyatrosundaki oyun metinlerinin, yazarlarının, tarihinin daha sık incelendiği görülmektedir. Çünkü ülkemizdeki feminist tiyatro çalışmaları Batı feminizminin birikimiyle ilerleyen çalışmalardan oluşmaktadır ve hala kendisine ait bir tiyatro pratiği bulamamıştır. Belkıs’ın da (2015) ifade ettiği gibi, Türkiyeli feministlerin tarih üzerinden başlattıkları sorgunun sanata ve tiyatroya ulaşmasıyla başlayan bir feminist tiyatro hareketinden söz etmek oldukça zordur. Öyle ki Türk oyun yazarlarının eserlerinin incelenmesi dahi en erken 2006 yılında gerçekleşmiştir. Fakiye Özsoysal’ın yazdığı “Agorafobi: Kozalar” adlı makale, Adalet Ağaoğlu’nun “Kozalar” adlı oyununun feminist eleştirel bir bakışla incelemesini oluşturmaktadır. Yine 2008 yılında kadın oyun yazarlarının oyunlarının feminist bir bakışla incelendiği “Oyunlarda Kadınlar: Çağdaş Türk Tiyatrosu Üzerine Feminist Eleştirel Bir Okuma” adlı kitap da Fakiye Özsoysal tarafından yazılmıştır. Güzin Yamaner ve Fakiye Özsoysal tiyatro ile feminizm birlikteliğini içeren yayınlarıyla alanda ilkleri gerçekleştirerek ülkemizde bu alanın gelişmesine ve ilerlemesine katkı sağlayıp yol gösteren önemli akademisyenler arasındadır.

Literatürün içerik bilgisine bakacak olursak Batı Tiyatrosu ve Türk Tiyatrosu hakkında tarihsel bir inşa oluşturan ve örnek oyun metinleri incelemeleriyle kavramsal olana ışık tutan çalışmalara; Yamaner’in *20. Yüzyıl Tiyatrosunda Kadın Bakış Açısının Yansımaları*, Salta’nın *Feminist Tiyatro*, Gül’ün *Feminist Tiyatro Metninin Nitelikleri ve Model Oyunlara Yansımaları*, Varlı’nın *Üçüncü Tiyatro ve Türkiye’de Kadın Tiyatroları*, Belkıs’ın *Feminist Tiyatro*, Yıldırım Keskin’in *Bağlantılı Karşıt Kamular: Kadın Hareketi ve Feminist Tiyatro* örnek gösterilebilmektedir. Yıldırım’ın *Tiyatro Metinlerindeki Kadın Karakterlerin Sessiz Temsili: Güçlü ve Şair Evlenmesi Örneği* makalesi ise hem Türk hem Batı tiyatrosundan örnek metinleri inceleyerek kadınların, aynı yüzyılda ancak farklı coğrafyalarda yaşamış olsalar dahi aynı olan yaşam deneyimlerine ve yüzyılın kadın bakış açısına perde aralamaktadır.

Tiyatro ve feminizm birlikteliğini Türk Tiyatrosu özelinde ele alan araştırmalar; Özsoysal’ın *Asiye Ataerkiden Kurtulur mu? Ya da Kurtuluşa Tutsak Kalmak*, Özsoysal’ın

Agorafobi: Kozalar, Özsoysoyal'ın Oyunlarda Kadınlar: Çağdaş Türk Tiyatrosu Üzerine Feminist Eleştirel Bir Okuma, Turunçoğlu'nun *Ülker Köksal'ın Önce Sevgi Adlı Oyun Metninin Feminist Eleştirel Yaklaşım ile İncelenmesi*, Çakmak'ın *Geleneksel Tiyatromuzun Çağdaşlaştırılma Biçimlerine Feminist Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ejder'in *Açık Yara Ülker Köksal'ın Adem'in Kaburga Kemiği Oyunu Üzerine Feminist Eleştirel Bir Okuma Denemesi*, McDermott'un *Bastırılanın Geri Dönüşü-Tanzimattan Cumhuriyet'e Kadın Oyun Yazarlarında Toplumsal Cinsiyet*, Karabekir'in *Türkiye'de Kadınlarla Ezilenlerin Tiyatrosu*, Aslan Ayar'ın *Türk Tiyatrosunda Kadın Temsili Üzerine Feminist Eleştiri Denemesi: Beş Farklı Oyun Hep Aynı Kadın*, Baran'ın *Kadın Özgürleşmesinde Bir Protesto Aracı Olarak Sanatın Kullanımı: Ankara Tiyatro Öteyüz Örneği*, Baran'ın *Bilinç Yükseltme Niteliği Olarak Tiyatro Eylem Pratiği ve Kadınlara Yansımaları*, Baran ve Demiriz'in *Tiyatro Eylem Pratiğinde Bir Direnme Biçimi Olarak "Kadınlık Deneyimleri*, Alpan'ın *Sanatçıda Kimlik Sorunu, Kadınlık Etiketleri ve Türkiye'de Kadın Tiyatro Yönetmeni Olmak*, Candan'ın *Tiyatromuzda Kadın Oyun Yazarlarının Yazma Biçimlerinin İncelenmesi ve Toplumsal Cinsiyet (1960-2014)*, Belkıs'ın *Sahne Sanatlarında Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Üzerine Bir Alan Yazın Değerlendirmesi*, Canbaz'ın *Dil ve Cinsiyet İlişkisinin Tiyatro Oyun Metinlerinde İncelenmesi*, Pirpir Avan'ın *Feminist Tiyatro "Tiyatro Boyalı Kuş" Örneği Üzerinden Türkiye'deki Feminist Tiyatrolara Genel Bir Bakış*, Erdemoğlu'nun *Sevilay Saral'ın Oyunlarında Feminist Tiyatro'nun İzleri*, Yumuşak'ın *Yasallaşan Seks İşçiliğinin Dönem Oyunlarında Sosyal Temsiller Kuramı Işığında Feminist Bir Bakışla İncelenmesi*, Çapan Özdemir'in *Sevilay Saral'ın "Bir Kadın Uyandırıyor" Adlı Eserinde Feminist Tiyatro Açısından Kadın Meseleleri*, Doğan'ın *2010-2020 Yılları Arası İstanbul'da Ödenekli Tiyatrolarda Sahnelenen Kadın Oyunlarının Feminist Perspektifle Değerlendirilmesi*, Tünay'ın *Kadının Toplumsal Rolüne Karşı Direnen Feminist Tiyatro ve Ferhad ile Şirin Oyunundaki Kadın Algısı*, Ayten Akın'ın *Doksanlı Yıllarda Türk Tiyatro Metinlerinde Kadının Varoluşu*, Yeşiloğlu Güler Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda Kadın Oyun Yazarlarının Kadın Eksenli Oyun Metinlerinde Kadın Karakterlere Yaklaşımının İncelenmesi ve Sol'un *Gölgenin Kadınları: Türk Gölge Oyunu Üzerine Feminist Kuramsal Bir İnceleme* adlı çalışmalarıdır. Çalışmalar içerisinde 12 tanesini oyun metni incelemesi oluştururken, 2 tanesi feminist tiyatro toplulukları hakkında araştırma içermekte, geri kalanını ise kavramsal araştırmalar oluşturmaktadır.

Sadece Batı Tiyatrosunu konu edinen çalışmalar ise; Mimesis Tiyatro'nun çeviri makalelerden oluşan 12. Sayısını içeren *Feminist Tiyatro Özel Sayısı*, Akpınar'ın *Ibsen'in Sıra Dışı Kadınları*, Seçkin'in *Troilos ile Kressida: Kressida Nasıl Kötü Yola Düşer? William Shakespeare'in Sahnede Cinsel Kimlik Sorgulaması*, Ergün'ün *Çağdaş İngiliz Tiyatrosundaki Kadın Yönetmenler*, Salta'nın *Kadının "Öteki"lik Halleri*, Şavkay'ın *Caryl Churchill'in Top Girls Oyununda Yeni Kadın İmgesi*, Yamaner'in *Susan Glaspell'in Önemsiz Şeyleri'nin Önemi*, Yamaner'in *Aşk, Hak Ettiği Bilinç Mertebesine Layık Olarak Sahneye Taşyabildik Mi?*, Gören'in *İtalyan Tiyatrosunda 1970'lerden Günümüze Bir Başkaldırı Modeli Olarak Dacia Maraini*, Sayın'ın *Caryl Churchill'in Sirke Tom (1977) Oyununda 'Cadı' İmgesine Feminist Yaklaşım*, Akarçesme'nin *Caryl Churchill'in Mad Forest Adlı Oyununda Feminist Tiyatro Aracı Olarak Epik Tiyatro*, Gül'ün *Kadınların Kadın Yönetimine Eleştirileri: Zirvedeki Kızlar*, Akın'ın *Feminist Bir Okumayla "Küçük Tilkiler" in ve Amerika'nın Kadınları*, Salman'ın

Oscar Wilde'in Salome Karakteri; Feminist mi Feminen mi?, Biçer'in Fen: Caryl Churchill'den Çorak İklimin Bataklıklarından Yankılayan Feminist Bir Çığlık, Çakmak'ın Batıda Çağdaş Feminist Tiyatronun Gelişimi, Çakmak'ın Batı'da Feminist Tiyatronun Oluşum Süreci, Baştan'ın Feminizm ve İngiliz Feminist Tiyatrosu, Altıntaş'ın Amerika'da Feminist Tiyatro, Korad Birkiye'nin Kadınların Tarih Boyunca Suskunluğuna İki Örnek: Sessizlik ve Ophelia, Soydan, Kuzuca Genç ve Şahinoğlu Kuş'un Euripides'in Medea Adlı Tragedyasında Feminist Etiğe İlişkin Yaklaşımlar, Avcı Solmaz'ın Nora Bir Bebek Evi'ne Feminist Bir Yorum, Gül'ün Feminist Tiyatro ve Mimetik Aksiyon, Yıldırım'ın Strindberg'in Güçlü Oyunundaki Kadın Karakterin Sessizliğini Söyleme Çevirmek, Hızal'ın Caryl Churchill Oyunlarındaki Kadın İmgesi, Şentürk'ün Çağdaş İngiliz Tiyatrosunda Kullanılan Feminist Stratejiler, Yıldırım'ın Shakespeare'in Hırçın Kız Adlı Oyununun Feminist Bakış Açısı ile Eleştirisi ve Aristophanes'in Lysistrata Adlı Oyunundaki Lysistrata Karakteri ile Hırçın Kız (Katharina) Karakterinin Karşılaştırılması, Orak'ın Erkeklerin Dünyasında Hedda Gabler, Kabataş Keskin'in Federico Garcia Lorca'nın Mariana Pineda ve Dona Rosita la Soltera O El Lenguaje De Las Flores Adlı Oyunlarının Feminist Kuram Bakış Açısından İncelenmesi, Özköylü'nün Shakespeare'in Macbeth Eserindeki Kadın Karakterlerinin Feminist Teori Üzerinden Eleştirel Bir İncelemesi, Yıldırım'ın August Strindberg Oyunlarındaki Kadın Karakterlerin Feminist Bakış Açısıyla İncelenmesi ve Bir Uygulama, Altun'un Feminist Kuram Doğrultusunda Bir Okuma/Sahneleme ve Bir Örnek Çalışma: Denizden Gelen Kadın, Baştan'ın Caryl Churchill'in Oyunlarında Kadın ve Şiddet ve Yamaner'in Feminist Tiyatro Metinleri gibi incelemeleri kapsamaktadır. Araştırmalar içerisindeki 24 yazar ve yazarın oyun metninin feminist bakış açısıyla incelenmesi üzerine kuruluyken, kalan 10 tanesi ise Batı'daki feminist tiyatroların ve uygulamalarının örneğini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, şimdiye kadar bahsedilen yazar-eser metni sınıflandırması ve kronolojik olarak eserlerin yayın yılı bilgisinin yer aldığı künye bilgisine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. (Tablo 4)

Tablo 4. YÖK-Tez, Google Akademik ve TR Dizin kapsamında yayımlanmış, dijital taramada ulaşılan tiyatro ve feminizm bağlamındaki akademik yayınların künye bilgisi

YAYIN TÜRÜ	YAZAR	YAYIN ADI
Kitap	Yamaner, G. (2001)	20. Yüzyıl Tiyatrosunda Kadın Bakış Açısının Yansımaları, <i>Kültür Bakanlığı</i> , Ankara.
	Yamaner, G. (2002)	Feminist Tiyatro Metinleri, <i>Dost Kitabevi</i> , Ankara.
	2006	Mimesis. Tiyatro/Çeviri Araştırma Dergisi, Feminist Tiyatro Özel Sayısı, <i>Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi</i> , Sayı 12, İstanbul.
	Özsoysal, F. (2008)	Oyunlarda Kadınlar: Çağdaş Türk Tiyatrosu Üzerine Feminist Eleştirel Bir Okuma, <i>E Yayınları</i> , İstanbul.
	Akpınar, B. (2015)	Ibsen'in Sıra Dışı Kadınları, <i>April Yayıncılık</i> , İstanbul.
	Belkıs, Ö. (2015)	Feminist Tiyatro, <i>Mitos Boyut Yayınları</i> , İstanbul.
	Karabekir, J. (2015)	Türkiye'de Kadınlarla Ezilenlerin Tiyatrosu, <i>Agora Kitaplığı</i> , İstanbul.

Harmancı McDermott, M. (2016)	Bastırılanın Geri Dönüşü-Tanzimattan Cumhuriyet'e Kadın Oyun Yazarlarında Toplumsal Cinsiyet, <i>Habitus Tiyatro</i> , İstanbul.
Sol, S. (2023)	Gölgenin Kadınları: Türk Gölge Oyunu Üzerine Feminist Kuramsal Bir İnceleme, Paradigma Akademi, Adana.
Seçkin, M. (2002)	Troilos ile Kressida: Kressida Nasıl Kötü Yola Düşer? William Shakespeare'in Sahnede Cinsel Kimlik Sorgulaması, <i>Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi</i> , (1), 54-67.
Ergün, S. (2003)	Çağdaş İngiliz Tiyatrosundaki Kadın Yönetmenler, <i>Sanat Dergisi</i> , 0 (3).
Salta, H. (2004)	Kadının "Öteki"lik Halleri, <i>Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi</i> , 0 (4).
Şavkay, C. (2004)	Caryl Churchill'in Top Girls Oyununda Yeni Kadın İmgesi, <i>Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi</i> , 0 (4).
Yamaner, G. (2005)	Susan Glaspell'in Önemli Şeyleri'nin Önemi, <i>Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi</i> , 19.
Yamaner, G. (2005)	Aşk, Hak Ettiği Bilinç Mertebesine Layık Olarak Sahneye Taşyabildik Mi?, <i>Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi</i> , 0(6).
Gören, E. (2005)	İtalyan Tiyatrosunda 1970'lerden Günümüze Bir Başkaldırı Modeli Olarak Dacia Maraini, <i>Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi</i> , 0(6).
Özsoysal, F. (2005)	Asiye Ataerkiden Kurtulur Mu? Ya da Kurtuluşa Tutsak Kalmak, <i>Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi</i> , 0(6), 69-100.
Özsoysal, F. (2006)	Agorafobi: "Kozalar", <i>Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi</i> , 0(9).
Sayın, G. (2008)	Caryl Churchill'in Sirke Tom (1977) Oyununda 'Cadı' İmgesine Feminist Yaklaşım, <i>Dil ve Edebiyat Dergisi</i> , 5(1), 17-38.
Akarçeşme, B. (2009)	Caryl Churchill'in Mad Forest Adlı Oyununda Feminist Tiyatro Aracı Olarak Epik Tiyatro, <i>Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i> , 1(26), 93-107.
Harmancı Turunçoğlu, M. (2009)	Ülker Köksal'ın Önce Sevgi Adlı Oyun Metninin Feminist Eleştirel Yaklaşımla İncelenmesi, <i>Tiyatro</i>

Makale		<i>Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi</i> , 0(14), 45-70.
	Gül, S. (2010)	Kadınların Kadın Yönetimine Eleştirileri: Zirvedeki Kızlar, <i>Yedi</i> , (4), 93-100.
	Akın, B., A. (2011)	Feminist Bir Okumayla “Küçük Tilkiler”in ve Amerika’nın Kadınları, <i>İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi</i> , 1(2), 211-218.
	Ejder, E. (2012)	Açık Yara Ülker Köksal’ın Adem’in Kaburga Kemiği Oyunu Üzerine Feminist Eleştirel Bir Okuma Denemesi, <i>Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Bölümü Dergisi</i> , 0(21), 17-36.
	Salman, D. (2012)	Oscar Wilde’ın Salome Karakteri; Feminist mi Femenin mi?, <i>Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 5(1), 141-159.
	Biçer, R. (2012)	Fen: Caryl Churchill’dan Çorak İklimin Bataklıklarından Yankılayan Feminist Bir Çılgılık, <i>Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi</i> , 3(5), 54-65.
	Çakmak, B. (2013)	Batıda Çağdaş Feminist Tiyatronun Gelişimi, <i>Yedi</i> , Sayı: 10, 1-14.
	Çakmak, B. (2013)	Batı’da Feminist Tiyatronun Oluşum Süreci, <i>Yedi</i> , Sayı: 9, 23-33.
	Ayten Akın, B. (2013)	Doksanlı Yıllarda Türk Tiyatro Metinlerinde Kadının Varoluşu, <i>Turkish Studies</i> , 8(9), 459-470.
	Aslan Ayar, P. (2014)	Türk Tiyatrosunda Kadın Temsili Üzerine Feminist Eleştiri Denemesi: Beş Farklı Oyun Hep Aynı Kadın, <i>Turkish Studies</i> , 9(9), 235-246.
	Baştan, A. (2015)	Feminizm ve İngiliz Feminist Tiyatrosu, <i>The Journal of Academic Social Science</i> , 3(21), 173-185.
	Altıntaş, H. (2016)	Amerika’da Feminist Tiyatro, <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi</i> , 2(4), 81-91.
	Baran, B. H. (2017)	Bilinç Yükseltme Niteliği Olarak Tiyatro Eylem Pratiği ve Kadınlara Yansımaları, <i>Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i> , 9(19), 314-346.
	Alpan, E. D. (2017)	Sanatçıda Kimlik Sorunu, Kadınlık Etiketini ve Türkiye’de Kadın Tiyatro Yönetmeni Olmak, <i>Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi</i> , 4(12), 20-36.

Baran, B. H. & Demiriz, G. (2018)	Tiyatro Eylem Pratiğinde Bir Direnme Biçimi Olarak "Kadınlık Deneyimleri", <i>Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi</i> , 1(1), 77-96.
Belkıs, Ö., & Kocabıyık, G. (2018)	Sahne Sanatlarında Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Üzerine Bir Alan Yazın Değerlendirmesi, <i>DEKAUM 2nd Women's Congress</i> , 1280-1289.
Korad Birkiye, S. (2018)	Kadınların Tarih Boyunca Suskunluğuna İki Örnek: Sessizlik ve Ophelia, <i>Yaratıcı Drama Dergisi</i> , 13(1), 37-52.
Pirpir Avan, Y. (2019)	Feminist tiyatro "Tiyatro Boyalı Kuş" örneği üzerinden Türkiye'deki feminist tiyatrolara genel bir bakış, <i>RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi</i> , (Ö6), 123-138.
Yumuşak, C. (2019)	Yasallaşan Seks İşçiliğinin Dönem Oyunlarında Sosyal Temsiller Kuramı Işığında Feminist Bir Bakışla İncelenmesi, <i>Pivolka</i> , 9(31), 13-16.
Çapan Özdemir, F. (2019)	Sevilay Saral'ın "Bir Kadın Uyanıyor" Adlı Eserinde Feminist Tiyatro Açısından Kadın Meseleleri, <i>Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi</i> , Cilt:121, Sayı:238, 191-202.
Soydan N., Kuzuca Genç İ., Şahinoğlu Kuş S. (2020)	Euripides'in Medea Adlı Tragedyasında Feminist Etiğe İlişkin Yaklaşımlar, <i>Türkiye Klinikleri Tıp Eğitimi-Hukuku-Tarihi Dergisi</i> , Cilt:28, Sayı:2, 145-153.
Avcı Solmaz, S., G. (2020)	Nora Bir Bebek Evi'ne Feminist Bir Yorum, <i>Litera</i> , (30)2, 719-752.
Gül, S. (2022)	Feminist Tiyatro ve Mimetik Aksiyon, <i>Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i> , Sayı:49, 463-477.
Yıldırım, A. (2022)	Tiyatro Metinlerindeki Kadın Karakterlerin Sessiz Temsili: Güçlü ve Şair Evlenmesi Örneği, <i>Sanat ve İnsan Dergisi 2. Uluslararası Kültür Sanat ve Toplum Sempozyumu Özel Sayısı</i> , 300-310.
Yıldırım, A. (2023)	Strindberg'in Güçlü Oyunundaki Kadın Karakterin Sessizliğini Söyleme Çevirmek, <i>Asos Journal</i> , 11(142), 293-305.
Hızal, Z. (2004)	Caryl Churchill Oyunlarındaki Kadın İmgesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
Yeşiloğlu Güler, B. (2005)	Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda Kadın Oyun Yazarlarının Kadın Eksenli Oyun Metinlerinde Kadın

Yüksek Lisans		Karakterlere Yaklaşımının İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sahne Sanatları Ana Sanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
	Gül, S. (2009)	Feminist Tiyatro Metninin Nitelikleri ve Model Oyunlara Yansıması, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
	Çakmak, B. (2010)	Geleneksel Tiyatromuzun Çağdaştırılma Biçimlerine Feminist Eleştirel Bir Yaklaşım, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
	Varlı, G. (2010)	Üçüncü Tiyatro ve Türkiye’de Kadın Tiyatroları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
	Şentürk, G. (2014)	Çağdaş İngiliz Tiyatrosunda Kullanılan Feminist Stratejiler, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
	Baran, B. H. (2016)	Kadın Özgürleşmesinde Bir Protesto Aracı Olarak Sanatın Kullanımı: Ankara Tiyatro Öteyüz Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
	Yıldırım, Ö. (2016)	Shakespeare’in Hırçın Kız Adlı Oyununun Feminist Bakış Açısı ile Eleştirisi ve Aristophanes’in Lysistrata Adlı Oyunundaki Lysistrata Karakteri ile Hırçın Kız (Katharina) Karakterinin Karşılaştırılması, T.C. Bahçeşehir Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
	Orak, Y., K. (2017)	Erkeklerin Dünyasında Hedda Gabler, T.C. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
	Canbaz, Ç. (2019)	Dil ve Cinsiyet İlişkisinin Tiyatro Oyun Metinlerinde İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
	Yıldırım Keskin, A. (2019)	Bağlantılı Karşıt Kamular: Kadın Hareketi ve Feminist Tiyatro, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler

	Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
Erdemoğlu, B. (2019)	Sevilay Saral'ın Oyunlarında Feminist Tiyatro'nun İzleri, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
Kabataş Keskin, F. (2019)	Federico Garcia Lorca'nın Mariana Pineda ve Dona Rosita La Soltera O El Lenguaje De Las Flores Adlı Oyunlarının Feminist Kuram Bakış Açısından İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
Özköylü, A. (2019)	Shakespeare'in Macbeth Eserindeki Kadın Karakterlerinin Feminist Teori Üzerinden Eleştirel Bir İncelemesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sahne Sanatları Anasanat Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
Yıldırım, A. (2021)	August Strindberg Oyunlarındaki Kadın Karakterlerin Feminist Bakış Açısıyla İncelenmesi ve Bir Uygulama, T.C. Bahçeşehir Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
Doğan, H. (2021)	2010-2020 Yılları Arası İstanbul'da Ödenekli Tiyatrolarda Sahnelenen Kadın Oyunlarının Feminist Perspektifle Değerlendirilmesi, T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Drama ve Oyunculuk Anasanat Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
Tünay, K. (2023)	Kadının Toplumsal Rolüne Karşı Direnen Feminist Tiyatro ve Ferhad ile Şirin Oyunundaki Kadın Algısı, T.C. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Anasanat Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
Salta, Z., H. (2002)	Feminist Tiyatro, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Eleştirisi ve Dramaturgi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
Altun, H. (2008)	Feminist Kuram Doğrultusunda Bir Okuma/Sahneleme ve Bir Örnek Çalışma: Denizden Gelen Kadın, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro (Tiyatro Yönetmenliği) Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
Baştan, A. (2014)	Caryl Churchill'in Oyunlarında Kadın ve Şiddet, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora		İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sivas.
	Candan, E. (2018)	Tiyatromuzda Kadın Oyun Yazarlarının Yazma Biçimlerinin İncelenmesi ve Toplumsal Cinsiyet (1960-2014), T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Eleştirisi ve Dramaturji Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Tiyatro ve feminizm ilişkisine bakacak olursak, tiyatro alanına feminist düşüncenin metinler üzerinden yani edebiyat yoluyla girdiği söylenebilmektedir. Feminist hareketin feminist edebiyat eleştirisine kuramsal anlamda yansımaları başlangıçta tiyatrodaki kuramsal anlamda çalışmalara neden olmuşsa da, sonrasında uygulama alanında da düşünceler ve üretimler sağlanmıştır. Feminizmin tiyatro alanındaki çalışmalara etkisi, diğer disiplinlerde olduğu gibi öncelikle yazılmış tarihinin eleştirisi bağlamında başlar. Yani Feminist eleştiri, tiyatro alanına uygulanır. Feminizm, kadim tiyatroya, 'yeni' bir eleştirel bakış getirmiştir (Belkıs, 2015: 70). Feminist düşünce eylemsel bir hareketten ileri geldiği ve tiyatrodaki eylemsel bir sanat olduğu için tiyatro ve feminizm bir aradalığı tarihte geç oluşan bir disiplinler arası çalışma eksenidir. Feminist düşünce kuramsal anlamda feminist eleştiri olarak karşılığını bulduğu için ve tiyatroya edebiyat yoluyla girerek metinlerin incelenmesine eleştirel bir bakış açısı sağladığı için her iki alan için de teori ve pratiğin iç içe girdiği alanlar denilebilmektedir. Bu nedenle her iki alan üzerine çalışma yapmak ve birlikte düşünmek tiyatro ve feminizm bağlamındaki çalışmaların oluşup yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır. Tiyatro ve feminizm üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan, ülkemizin önemli araştırmacılarından Belkıs (2015) da feminizm ve tiyatroların yollarının kesişmesinin kaçınılmaz olduğunu, her ikisinin de temelde eylem alanı olup teorisinin sonradan üretildiğini söylemektedir.

Tiyatro metinlerinin feminist bakış açısıyla incelenmesi ve yapılan feminist dramaturji uygulamaları sayesinde teori yavaş yavaş pratiğe doğru adım atmıştır. Feminist tiyatro grupları da ülkemizde, akademide oluşan çalışmalarla paralel bir şekilde 2000 yılında oluşmaya başlamıştır. Feminist oyun yazarlarının ve feminist tiyatro topluluklarının temelde ortak amacı tiyatro yaparak kadınlara ulaşmak, kadın seyirciyle bir araya gelmek ve deneyimleri paylaşmaktır. Bunun yanı sıra feminist bakış açısıyla yazılmış oyunlar üretmek, oyunlar aracılığıyla kadınlık normlarını sorgulamak, toplumsal cinsiyetin farkına varmak, bilinç yükseltmek, eleştirel bakışı geliştirmek gibi amaçları da sayılabilir (Özsoysal, 2014: 276). 2000'den önce amatör olarak kadınlara kadınlık deneyimlerini paylaşmak için bir araya gelen kadın tiyatroları mevcuttur ancak çalışmada feminist metodolojiyle üretim yapan, feminist dramaturjiyle oyunlarını sahneleyen ve feminist düşünce ekseninde yöntemsel olarak çalışma yaparak bir araya gelmiş tiyatro grupları ele alınmaktadır.

Türkiye'de kadınların hikayesini anlatmak, kadınların istek ve arzularını ifade etmek ve seslerini duyurmak adına bir araya gelen kadın tiyatro toplulukları 1980'li yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu topluluklar başlangıçta amatör olarak bir araya gelerek, kendi içlerinde oluşturdukları kadınların üretim yaptığı feminist hareketin paralelinde gelişen gruplardır.

1980’lerin sonunda bir araya gelen FKÇ’li Tiyatrocular “Kadınların Tiyatrosu” çerçevesinde ve 1992 yılında “Kadın Tiyatrosu” adı altında bir araya gelen gruplar bunlara örnektir. Ancak bu gruplar feminist bir tiyatro grubu olarak değil, kadın tiyatrosu olarak kendilerini tanımlamaktadır. Feminist metodolojiyle hareket eden ve ilk kez profesyonel olarak sahneleme yapan “Tiyatro Boyalı Kuş” ise 2000 yılında İstanbul’da kurulmuştur. Bu nedenle 2000 yılı başlangıç sayılarak, dijital taramada ulaşılan Türkiye’de feminist metodolojiyle üretim yapan feminist tiyatro topluluklarının yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır. (Tablo 5)

Tablo 5. Dijital taramada ulaşılan Türkiye’deki feminist tiyatro topluluklarının dönem dağılımı

YILLAR	TOPLULUK SAYISI
2000	1
2003	1
2008	1
Toplam	3

“Tiyatro Boyalı Kuş” 2000 yılında İstanbul’da profesyonel olarak kurulan ilk feminist tiyatro topluluğudur ve günümüzde çalışmalarına hala devam etmektedir. 2001 yılında ise Ankara’da kadınların üretim yaptığı “Tiyatro Öteyüz” adlı amatör bir grup kurulmuştur. Tiyatro Öteyüz çalışma kapsamında dahil edilmemiştir çünkü grup kendisini feminist bir tiyatro topluluğu olarak nitelendirmemektedir. Tiyatronun kuruluş aşamasından beri oyuncularından olan Hanife Bacı yapılan röportajda Öteyüz’ün bir kadın tiyatrosu olduğunu, tiyatrodaki kadın çalışması yaptıklarını ifade etmiştir (Varlı, 2010: 97). Yine aynı şekilde 2002 yılında sendikaya bağlı kadınlar tarafından faaliyetlerine başlayan “Eğitim-Sen Kadın Sahnesi İstanbul 3 no’lu şube” metodolojik olarak feminizme yönelmeseler de kadın oyunları yapmaktadırlar. Ekibin üyelerinden Mürüvvet Yılmaz ile yapılan röportajda da, ekip olarak kadın oyunları oynadıklarını ancak gerçek feminist bir oyun olarak kabul etmediklerini söylemektedir². 2003 yılına baktığımızda Ankara’da “Yeraltı” adıyla kurulan ve 2005 yılı itibarıyla feminist tiyatro çalışmaları üreten grup dikkat çekmektedir. 2007 yılında Eskişehir’de kurulan “Kendine Ait Bir Tiyatro” amatör olarak bir araya gelen ve atölye çalışmaları yaparak faaliyete geçen bir gruptur. Feminist metodolojiyle üretim yapmasalar dahi kadın mücadelesine katkı sağlamak amacıyla oyun ürettikleri söylenebilmektedir. Yine İstanbul’da Tiyatro Boyalı Kuş’un kurucularından Zeynep Kaçar’ın önderliğinde kurulan “Bab-ı Tiyatro” da 2008 yılında kurulduğundan itibaren Kaçar’ın yazdığı toplumsal cinsiyet ve feminist düşünce çerçevesinde sahneye koyduğu uygulamalarla dikkat çekmektedir.

1992 yılından beri kadınların bir araya gelip, kadın haklarını gözetmek amacıyla oyunlar sahneledikleri ve tiyatro sanatı aracılığıyla hem kendilerini ifade ettikleri hem de dönüşüm sağlamayı hedefledikleri oyunlar sahneleyerek ortaya çıkan birçok tiyatro topluluğunun kurulduğu görülmektedir. Bu tiyatro gruplarından kimi kendilerine feminist tiyatroyuz, kimi de

² <https://bianet.org/bianet/kultur/66209-egitim-sen-3-nolu-subeden-oykumuz-yok>

kendilerine feminist tiyatro değiliz yalnızca kadın tiyatrosuyuz demektedir. Sahne üzerinde üretilen uygulamalara bakıldığında ve grup üyelerinin amaçları göz önüne alındığında aşağıya tablo olarak feminist metodolojiyle üretim yapan tiyatro topluluklarının listesi işlenmiştir. Doğaldır ki böyle bir tiyatronun salt oyun yazımı değil, topluluğun örgütlenme biçimi, oyun alanları, sahne dili, beden algısı, role yaklaşımı, düşünsel tasarımı, izleyici-sahne diyalogu da tamamıyla kendi söylemini üreten bir farklılıkta ve farklı estetik anlayışta olacaktır (Özsoysal, 2014: 277). Bu estetiğe sahip olan feminist tiyatro topluluklarının sahne uygulamalarının içerik sayısı da aşağıdaki tabloya işlenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Dijital taramada ulaşılan Türkiye’deki feminist tiyatro topluluklarının içerik sayısı

TOPLULUK	İÇERİK SAYISI
TİYATRO BOYALI KUŞ	18
YERALTI	7
BAB-I TİYATRO	9
Toplam	34

Türkiye tiyatrosunda feminist tiyatro çalışmaları yapan 3 adet topluluğun bulunduğu ancak “Yeraltı”nın faaliyetlerine devam etmediği bilinmektedir. Günümüzde Tiyatro Boyalı Kuş ve Bab’ı Tiyatro’nun çalışmalarına devam ettiği görülmektedir. Tiyatro Boyalı Kuş günümüzde üretim yaparak yirmi üç yıldır ayakta kalmaya çalışan ve feminist uygulamalarıyla yıllardır adından söz ettiren bir gruptur. Bu nedenle sahneledikleri; *Ferhat ile Şirin*, *Böyle Bir Aşk Masalı*, *Tahterevallide Aşk*, *Çernobil’den Sesler*, *Ophelia’yi Kim Öldürdü?*, *Seni Seviyorum Diyecek Kadar Sarhoş?*, *İç Ses*, *Troyalı Kadınlar Korosu ya da Kayıp Tablet*, *Komedy*, *Kendine Ait Bir Oda*, *Melek*, *Nora*, *Vatan Yahut Silistre*, *Şair Evlenmesi*, *Çıkmaz Sokak*, *İadesiz Taahhütler*, *Aliye Bir Kadın* ve *Matmazel Julie* oyunları toplam 18 oyun sergileyerek en çok feminist metodolojiye uygun sahnelemeye sahip topluluktur.

Yeraltı tiyatro grubu ise 2005 yılından itibaren oluşturdukları “feminist tiyatro, feminist gestus, toplumsal cinsiyet inşası ve tiyatro” atölyeleriyle eş zamanlı olarak sahnelenen çalışmalar yapmıştır ve *Ben Makbule Bağırıyorum*, *Gölgenin Kadınları*, *Denizden Gelen Kadın*, *Örümcek Kadının Öpücüğü*, *Seyirlik Dedikodular*, *Maddahımtrak Hastane Öyküleri*, *Erkeklik Halleri* adlı oyunları sergileyerek toplam 7 adet oyunla alana katkı sağlamışlardır.

2008 yılında kurulan Bab-ı Tiyatro ise; *Dış Ses*, *Aşk İhanet Yalnızlık Vesaire*, *Bavullar*, *Krem Karamel*, *Bu Bir Oyun Değil*, *Sahici İnsanlar Plastik Ölümler*, *Medine*, *Bu Anlamlı Günde* ve *Köprüden Önce Son Çıkış* feminist oyun yazarı Zeynep Kaçar’ın yazdığı oyunlarla günümüze kadar toplamda 9 yeni oyunun sahnelemesini yapmıştır ve günümüzde hala faaliyetlerine devam etmektedir.

Sezon içerisinde sahnelenen tiyatro uygulamalarına bakacak olursak son birkaç yılda kadını merkeze alan ve kadının arzularını, kadının sorunlarını ve sesini dile getiren oyun sayısı artmıştır ancak her kadın konulu oyun feminist bir uygulama sanılmamalıdır. Feminist tiyatro uygulamaları genel olarak, kadınlara, kadınlığa yüklenen olumsuz anlamların yıkılıp olumluya dönüştürmek, kadınların kendi kültür ve üretimlerinin değerlendirilmesini sağlamak, hepsinden öte

öğretilenin değil, kadınların sahip oldukları tüm değerlerin farkına varmalarını sağlamak için üretilen yaratıcı çalışmalardır (Belkıs, 2015: 156). Bu nedenle ülke tiyatrosunda feminist düşünceyle ve bakış açısıyla detaylı bir kuramsal çalışma sonucu üretilen ve feminist tiyatro uygulaması olarak sayılan eser sayısı, araştırma sonucu belirlenen tabloya baktığımızda yirmi üç yılda onlarca tiyatro oyunu içerisinde yalnızca 34 adettir. Özellikle 2010 sonrası Bab-1 Tiyatro'nun da kurulmasıyla birlikte uygulama anlamında feminist tiyatro oyunlarında artış gözlemlenmektedir. Şuan “Tiyatro Boyalı Kuş” ve “Bab-1 Tiyatro” güncel olarak feminist metodolojiyle sahne uygulamalarına devam etmekte ve güncel ekonomik koşullar içerisinde zor da olsa alana katkı sağlamaya devam etmektedirler.

SONUÇ

Tiyatro ve feminizm bağlamındaki çalışmalar üzerine yapılan alanyazın taraması sonucu, tiyatro alanına yeni bir eleştirel bakış sağlayan feminizmin bir aradalığının Batı'daki öncü çalışmalarla birlikte 2000 sonrası ülkemiz tiyatrosunda ve incelemelerinde yaygınlık kazandığı görülmektedir. 2000 sonrası feminist metodolojinin akademik yayınlar içerisine yerleşmesi ve paralelinde gelişen feminist tiyatro topluluklarının oluşumu ilerleyen 20 yılda büyük bir ivme kazanmışsa da son birkaç yılda sayının düşüşe geçtiği ve başlangıçtaki rakamlara döndüğü görülmektedir. Dijital taramada 2000-2023 yılları arasında tiyatro ve feminizm üzerine yapılmış ulaşılabilen 66 yayın bulunmakla birlikte bu sayının 34'ünü kapsayan en fazla yayının makale alanında yapıldığı, ardından 17 sayıyla yüksek lisans tez çalışmalarının oluşturulduğu, 8 adet kitap basıldığı ve 4 adet doktora çalışmasının bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu yayınlar içerisinde en fazla Batı ve Türk yazarların oyun metinlerinin incelemesi bulunmakla birlikte bu konudaki çalışmaların son yıllarda tekrara girdiği gözlemlenmektedir. Bu anlamda tiyatro oyunlarının yalnızca feminist bakış açısıyla incelenmesi yerine daha katmanlı ve literatüre katkı sağlayacak çalışmaların yapılmasının gerekliliği sonucuna varılmaktadır. Aynı şekilde feminist tiyatro olarak hayatına devam eden güncel olarak 2 adet tiyatro topluluğu bulunmaktadır ve bu tiyatroların sahneledikleri oyunlar dışında tiyatro sahnelerinde tam anlamıyla feminist metodolojiye sahip oyun izlemek çok güçtür. Teoride geliştirilen feminizm ve tiyatro birlikteliğinin pratikte de uygulanmasının gerekliliği ve sayının azlığı göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan teorik incelemeler bu zamana kadar sayıca fazlalık göstermektedir ve tiyatro sanatı ile feminizm oluşumunun eylemden ileri geldiği unutulmadan, feminist uygulamalara ve sahne üzerinde oyuncunun bu bağlamda beden, dil, eylem olanaklarının araştırıldığı çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Belkıs, Ö. (2015). *Feminist Tiyatro*. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Özbillik, Z. (1996). *Carly Churcill ve Lorraine Hansberry'nin Oyunlarındaki Kadınlık İmgesi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Özsoysal, F. (2014). Ataerkil Söylemlerin Maskesini Düşüren Feminist Oyunlarımız ve İstanbul'da Feminist Tiyatrolar. K. Karaboğa & O. Arıcı (Dü) içinde, *Maske Kitabı* (s. 274-285). İstanbul: Habitus Yayıncılık.

Öztañ, E. (2022). Feminist Araştırmalar ve Yöntem. F. Saygılıgil (Dü) içinde, Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları (s. 269-287). Ankara: Dipnot Yayınları.

Pirpir Avan, Y. (2019). Feminist Tiyatro “Tiyatro Boyalı Kuş” Örneği Üzerinden Türkiye’deki Feminist Tiyatrolara Genel Bir Bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö6), 123-138. DOI: 10.29000/rumelide.648460.

Salta, Z. H. (2002). *Feminist Tiyatro*. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Eleştirisi ve Dramaturgi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Tansel İliç, D. & Yıldırım, P. (2018). Araçsal Akla ve Pozitivizme Karşı Çıkan Bir Feminist Metodoloji. *Folklor/Edebiyat*, 24 (96), 201-210. DOI: 10.22559/folklor306

Varlı, G. (2010). *Üçüncü Tiyatro ve Türkiye’de Kadın Tiyatroları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yıldırım Keskin, A. (2019). *Bağlantılı Karşıt Kamular: Kadın Hareketi ve Feminist Tiyatro*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

İnternet Kaynakça

URL 1. <https://bianet.org/bianet/kultur/66209-egitim-sen-3-nolu-subeden-oykumuz-yok> (Erişim: 20.09.2023)